

# Hårda nypor för ett mjukt samhälle?

## *Om medialisering och rasifiering i utspelspolitikens Sverige\**

Magnus Dahlstedt

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet, Campus Norrköping

*Toughness for a Soft Society? On Medialisation, Racialisation and the Politics of Spin in Sweden*  
In recent years, issues concerning the future of “multicultural Sweden” have become a salient feature in Swedish politics. One important actor in recent years’ debates about the problems confronting “multicultural Sweden” is the Swedish Liberal Party. Since the general election of 2002, the party has gained both publicity and electoral support by focusing the question of “integration of immigrants” in terms of assimilation and intensified demands aimed at the “immigrant Others”. In this article, the party’s recent developments in the area of integration policy is analysed within the framework of two general processes in contemporary politics, the politics of racialisation and the medialisation of politics. The party’s successful interventions in the area of integration policy are built on an intimate as well as complex interplay between racialisation and medialisation. The agenda articulated by the party, further, has several similarities with the agenda of “authoritarian populist” movements throughout Europe.

*Key words:* inclusion, exclusion, medialisation, racialisation

*Det krävs hårda nypor för att få ett mjukt samhälle.*

Lars Leijonborg *Dagens Nyheter* 17/8-05

Samtalet om det ”mångetniska Sverige” har under de tre senaste decennierna genomgått stora förändringar. Under slutet av nittioalet började integrationspolitiken få ett större fokus på diskriminering och stigmatisering i det svenska samhället. Detta satte avtryck i samtalsklimatet. I början av det nya millenniet hade samtalsklimatet börjat hårdna (de los Reyes & Kamali 2005; Schierup m.fl. 2006). Den hårdnade samtals-tonen, med en allt mer auktoritär prägel, avspeglades inte minst i 2002 års valrörelse, där integrationsfrågan hamnade i förgrunden för den politiska debatten. Folkpartiet, FP, var en av de aktörer som bidrog till denna utveckling. Genom ett uppmärksammat massmedialt utspel i valrörelsens slutskede om införandet av ett så kallat språk-

---

\* Artikeln är en vidareutveckling av en längre text som tidigare publicerats i antologin *Den bästa av världar?* (Tesfahuney & Dahlstedt 2008). Tack till alla er, och särskilt till SF:s granskare, som bidragit med värdefulla synpunkter!

test och skärpta krav på ”invandrare” tog partiet kommandot i den politiska debatten. Samtliga riksdagspartier tog antingen efter eller var tvungna att förhålla sig till partiets problemformulering. Flera riksdagspartier ändrade argumentationen från föregående valrörelse och närmade sig på flera punkter en klart mer auktoritär politisk agenda.

När rösterna var räknade visade det sig att FP närapå tredubblade sitt röststöd från föregående val – från 4,6 till 13,3 procent. Efter valet förklarade skilda statistiker och politiska analytiker partiets närmast osannolika valframgångar med hänvisning till deras sätt att ”lyfta locket” i svensk integrationsdebatt (t.ex. Asp 2002; Roth 2002; Ljunggren 2003). Utspelet under 2002 års valrörelse var upptakten till FP:s starka profilering i ”integrations- och förortsfrågor”. Partiet har därefter fortsatt profilera sig i dessa frågor – de hamnade högt upp på partiets dagordning i både 2006 och nu senast 2010 års valrörelse. Partiets profilering kom inte minst att återspeglas vid 2006 års regeringsskifte, då det var just en folkpartist, Nyamko Sabuni, som utsågs till integrationsminister.

Den fråga som belyses i föreliggande artikel är hur den profilering på integrationspolitikens område som partiet inledde under valrörelsen 2002 gick till. Vilka sakfrågor knöt partiet an till? Hur artikulerades integration som politiskt problem och vilka lösningar lanserades?

FP:s imageskapande i ”integrations- och förortsfrågor” belyser flera generella omvandlingsprocesser i det politiska landskapet under det tidiga 2000-talet. I fokus för artikeln står tre uppmärksammade integrationspolitiska förslag som partiet lanserade mellan 2002 och 2005. Dessa tre förslag relateras i artikeln till politikens successiva *medialisering* och politikens *rasifiering*, två sammanhängande processer som på senare tid har haft stor inverkan på den politiska debatten både internationellt och i Sverige. För att förstå partiets framgångsrika interventioner i ”integrationsfrågan” under det tidiga 2000-talet är det viktigt att uppmärksamma det intima samspelet mellan politikens medialisering och politikens rasifiering. I och med att politiken gradvis medialiseras, blir den allt mer utspelsbaserad och ideologiskt grund och den drivs alltmer av *appearance* snarare än politiskt innehåll. Det ger ett politiskt spelrum för att profilera sig i frågor som rör just auktoritet/disciplin, krav/skyldigheter, ras/etnicitet och anpassning/mångkultur.

## Politikens skådespel

Politik är en ständigt pågående kamp om dagordningen, där ett viktigt moment är att ”representera någon eller något på ett bestämt sätt” (Hall 1997: 259). I denna ”representationens politik” förhandlas innebörden i en mängd avgörande, gemensamma frågor och angelägenheter (Mouffe 2000). Dessa förhandlingsprocesser pågår inte bara inom den formella politikens domäner, utan även på andra arenor och i andra rum, inte minst i massmedia. Tendenserna att politiken medialiseras och rasifieras, vilka aktualiseras i FP:s integrationspolitik, rör bägge denna ”representationens politik”.

Under de senaste decennierna har gräsrotsarbete gradvis fått allt mindre betydelse

för de politiska partierna. Allt färre väljer att vara aktiva medlemmar i ett politiskt parti (Ahrne & Papakostas 2003). Villkoren för att bedriva partipolitiskt arbete har därmed förändrats. I detta sammanhang förs kampen om dagordningen i allt högre grad på den massmediala arenan – politiken ”medialiseras” alltså (Pettersson & Carlberg 1990). Politikens medialisering breddar politikens spelrum, *de rum där politik görs*. Samtidigt omvandlas *hur politik görs*. En rad forskare har påpekat hur samtida politik i flera avseenden närmar sig populärkulturens och massmediernas logik i takt med att allt fler politiker använder sig av dessas medel, fantasier och rädslor för att skapa sig en ”politisk image” eller legitimera sin politik (Street 2001; Corner & Pels 2003). Massmedier är en arena som politiker i regel inte anser sig ha ”råd” att undvika. Massmedial närvaro anses vara av allt mer strategisk betydelse, i synnerhet i samband med valrörelser, där politiker successivt anpassar sig till ”medielogikens” drag av tillspetsning, förenkling, polarisering, intensifiering, konkretisering och personifiering (Asp 2003; Strömbäck 2004). Politiken blir därmed allt mer utspelsdriven.

I denna politiska konjunktur värderas ”politiska egenskaper” som *appearance*, välralighet, kvicktänkthet, förmåga att formulera sig rubrikmässigt och att inge ett seriöst intryck särskilt högt. Hur politiken representeras utåt är en fråga som de politiska partierna lägger allt större vikt vid. Den massmediala representationen är en svår balansakt där det för partierna gäller att knyta an till ”rätt” slags frågor och att artikulera dem på ”rätt sätt”, frågor som anses både engagera väljarkåren och locka journalistkårens intresse och nyfikenhet (Nord & Strömbäck 2003; Strömbäck 2004).

En viktig fråga i det tidiga 2000-talets politiska landskap, i såväl Sverige som i andra europeiska länder, har varit det månggetniska samhällets utmaningar och villkor. Parallellt med att den tidigare överskuggande konfliktlinjen mellan höger och vänster fått allt mindre betydelse har frågor om etnicitet, kultur och religion blivit allt mer tongivande (Žižek 2001; Tesfahuney & Dahlstedt 2008). I efterdyningarna av 11 september 2001 och det därpå följande ”kriget mot terrorismen” har invandring och närvaron av ”invandrare” i västerländska samhällen allt oftare beskrivits i termer av potentiella hot. I flera länder – däribland Holland, Frankrike, Danmark, Österrike och Norge – har politiska partier nått stora parlamentariska framgångar genom att närma sig en invandringskritisk dagordning där ”invandrarna” har beskyllts för många av de svåra problem som välfärdsstatens omvandling och en globaliserad ekonomi innebär (Rydgren & Widfeldt 2005; Kamali 2009; Koopmans & Muis 2009). Åtskilliga studier som har ägnats åt att granska det rådande samtalsklimatet i svensk politik har pekat på hur skilda sakfrågor också här i landet har tenderat att ges en specifikt etnokulturell inramning. Skilda samhälleliga missförhållanden har förklarats eller rättfärdigats med hänvisning till ”invandrades” kulturella eller etniska tillhörighet och ”invandrades” avvikelser i förhållande till en tänkt ”svensk” normalitet.<sup>1</sup>

1 Till raden av studier kan bland annat räknas Estrada (1999), Mattsson (2001, 2005), Ericsson m.fl. (2002), Brune (2004), Dahlstedt (2005) samt flera av de rapporter som gavs ut av den statliga Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering; exempelvis de los Reyes & Kamali (2005), Dahlstedt & Hertzberg (2005), Boréus (2006), Camauér & Nohrstedt (2006) och Kamali (2006).

Ett sätt att analysera inramningen av det offentliga samtalet är att knyta an till begreppet *rasifiering*, som myntades av den brittiske sociologen Robert Miles (1990). Med utgångspunkt i hans resonemang kan debatten kring en enskild sakfråga sägas ha mer eller mindre starkt rasifierade undertoner då ”grupper av människor, flertalet – dock inte alla – invandrare eller barn till invandrare skapas som annorlunda och underordnade genom antagandet om deras biologiska eller etniska/kulturella skillnader” (Mulinari & Neergaard 2004: 19f). Genom skilda processer av rasifiering skapas, i ett dialektiskt förhållande, ett underordnat ”de” och ett överordnat ”vi”. Rasifiering är dock inte bara en symbolisk praxis, där vissa representeras som o(jäm)lika, utan denna praxis har också en rad påtagliga konsekvenser i och med att den kommer till uttryck till exempel i myndigheters och organisationers sätt att hantera den värld som representeras (se även Solomos & Back 1995; Molina 2005).

Tanken om ”representationens politik” erbjuder en teoretisk ram för att analysera hur det konkret går till då politik rasifieras. Kategoriseringar på basis av ”etnicitet”, ”kultur” eller ”ras” är varken oproblematiske eller naturgivna, utan snarare politiska i den meningen att de är både ett led i och ett resultat av ständigt pågående konflikter om hur gränserna kring skilda identiteter eller gemenskaper dras och på vilka grunder de bör dras. Vilka som inkluderas eller exkluderas – och på vilka villkor – förändras inte bara över tid, utan även mellan olika sammanhang. I dagens politiska landskap är rasifiering inte enbart exkluderande, den kan också vara *samtidigt* inkluderande. Alla människor erbjuds i princip att ta del av samhällsgemenskapens alla erbjudanden och förmåner, men bara på bestämda villkor. Gränserna kring gemenskapen är öppna, förhandlingsbara, men samtidigt stängda.

I det följande är det FP:s integrationspolitiska hållning i meningen skapande av representationer av världen som står i förgrunden. Med utgångspunkt i tre empiriska fall, tre politiska utspel som ägde rum mellan åren 2002 och 2005, analyseras i synnerhet skilda praktiker av gränsdragning och normalisering på basis av identitet och tillhörighet, etnicitet och kultur, vi och de, invandrare och svenskar.<sup>2</sup> Tre viktiga ledmotiv i partiets integrationspolitiska hållning under denna period är *ställ krav*, *aktivera* och *hårdare tag*. Dessa ledmotiv glider in i varandra och återkommer i olika tappningar, men förenas i huvudsak i en gemensam betoning av *krav* och *ansvarstagande*.

---

2 Det material som analyseras består av dels FP:s valprogram, rapporter och motioner inom integrationspolitikens område, mellan åren 2002 och 2005, dels pressmaterial, företrädesvis från *Dagens Nyheter* och dess debattsida, från samma period. En översiktlig genomgång av materialet ger bilden av ett parti som på ett mycket aktivt sätt torgfört sina ståndpunkter i frågor som rör det mångetniska samhällets utmaningar. Mellan 2002 och 2005 utarbetade FP inte mindre än tretton rapporter inom politikområdet integration, att jämföra med två för arbetsmarknad, fem för näringsliv och sex för skola & utbildning, tre av partiets andra profilområden (uppgifterna är hämtade från partiets hemsida <<http://www.folkpartiet.se>>). Under samma period har FP-ledaren Lars Leijonborg och partiets integrationspolitiska talesman Mauricio Rojas, var för sig, gemensamt eller tillsammans med andra partiföreträdare, vid tio olika tillfällen medverkat på *Dagens Nyheter*s debattsida med artiklar som explicit fokuserar →

Partiets politiska strategi kan därmed ses som ett slags kravmärkning, i den mening att den märker ut krav som överordnat politiskt budskap, samtidigt som krav blir till en viktig del av partiets varumärke. Det är i det följande särskilt ledmotiven ”ställ krav”, ”aktivera” och ”hårdare tag” som analyseras. Presentationen följer en kronologisk ordning och börjar därför med 2002 års valrörelse och FP:s uppmärksammade utspel om ”språktest”.

### År 2002: ”språktest” och villkorat medborgarskap

Vid mitten av nittiotalet påbörjades en omvandling där partiets traditionellt socialliberala profil gradvis blev allt mer högerorienterad. En central aktör i denna utveckling var Johan Jakobsson, informationsstrateg och partiets partisekreterare mellan 2002 och 2006. Profileringen i integrationsfrågan har varit en viktig del i denna omvandling. Interna stridigheter och låga opinionssiffror, i upptakten av valrörelsen 2002 var det många politiska journalister som i praktiken räknat ut FP. Under valrörelsens gång ägde det emellertid rum en i flera avseenden dramatisk scenförändring där partiet lyckades flytta fram sina positioner.

Redan i valrörelsens inledande skede lyfte partiet fram integration som prioriterad sakfråga. Ser vi tillbaka på 1991 års val valde folkpartiledaren att i direktsändning lämna Sveriges Televisions valsoffa, i protest mot Ny demokratis partiledare Bert Karlsson och Ian Wachtmeister. Under våren 2002 var partiledningens strategi en annan. I två kontroversiella tv-debatter konfronterade FP-ledaren Lars Leijonborg Pia Kjaersgaard från danska Dansk folkeparti och Sten Andersson från svenska Sverigedemokraterna. De bägge debatterna inför det stundande valet var ett led i partiets kampanj mot främlingsfientliga krafter, som den senaste tiden kraftigt flyttat fram sina positioner, inte bara runtom i Europa, utan även i Sverige. Partiet tog bland annat fram en särskild handbok (FP 2002a) för hur dessa krafters fördomar och argument i sak kan bemötas. Enligt FP bidrar den strategi som förespråkats av flera andra partier – att inte ge ytterlighetspartier uppmärksamhet i onödan – i sig till att ge främlingsfientliga krafter luft under vingarna.

Den tredje augusti det året höll Leijonborg ett tal som i mångt och mycket kom att sätta dagordningen för resten av valrörelsen. I talet presenterade han det program för *En ny integrationspolitik* (FP 2002b) som partiet just utarbetat. Det framgår inte vem eller vilka som formulerat programmet, men det mesta av tankegodset har klara paralleller till idéer som tidigare formulerats av Mauricio Rojas. Rojas, med en bakgrund som ekonomhistoriker och vice vd för näringslivets tankesmedja Timbro, lämnade efter en kort sejour moderaterna 2001 och närmade sig under viss uppståndelse

---

→ temat ”invandrare/förort, integration/anpassning”, vilket är en dryg tredjedel av det totala antal debattartiklar (34) som de bägge folkpartisterna undertecknat mellan åren 2002 och 2005. Kartläggningen baseras på en sökning i sökmotorn Presstext <<http://skolan.presstext.prb.se>>. Förutom dessa tio artiklar finns två artiklar där temat ”invandrare/förort/integration/anpassning” berörs, även om det inte står i förgrunden.

FP. Rojas kom snart att sätta en stark prägel på partiets integrationspolitiska idéprofil, efter valet som folkpartistisk riksdagsman.<sup>3</sup>

I linje med partiets valparoll *Att ställa krav är att bry sig* lade Leijonborg i talet bland annat fram ett krav på att "invandrare" måste tvingas genomgå ett särskilt språktest för att få bli svenska medborgare. Förslaget var ytterst vagt formulerat och tämligen undanskynt i partiets integrationsprogram.<sup>4</sup> Det är, som det formulerades i programmet, "naturligt att acceptabla kunskaper i svenska språket blir ett krav för medborgarskap". Detta inte minst med anledning av att reellt utnyttjande av medborgarskap förutsätter "kunskaper om svenska lagar och andra förhållanden som i sin tur kräver vissa kunskaper i svenska språket" (FP 2002b:17). Förslaget hade i själva verket mer karaktären av en appell än ett väl utarbetat, konkret förslag. Det var en markering i en symbolfråga om att det nu var dags att skärpa tonen i en annars alltför flat integrationspolitisk debatt. Förslaget signalerade att fokus i "integrationsfrågan" behöver förskjutas, från *rättigheter* till *skyldigheter*. Allt för länge har man, enligt FP, i Sverige ägnat sig åt att informera "invandrare" om sina demokratiska rättigheter. Det är nu hög tid att också ställa krav på dem som ska integreras, en fråga som enligt partiet allt för länge varit mer eller mindre tabubelagd i svensk integrationsdebatt.

Tonen i det här integrationsprogrammet slogs an redan i tre kärnfulla budskap som placerats direkt efter innehållsförteckningen: "I Sverige ska den som kan försörja sig själv", "I Sverige får barn vara barn", "I Sverige har kvinnor samma rättigheter som män". Budskapen i sig är tämligen oproblematiske, åtminstone på ytan. De förmedlar inget annat än att man i Sverige förväntas försörja sig själv och att Sverige är ett bra samhälle för både kvinnor och barn. Undertexten förmedlar emellertid att det finns de som inte lever upp till dessa krav, de som inte gör rätt för sig, som inte låter barn vara barn och som inte erkänner kvinnors lika rättigheter. Underförstått är det de som i programmet och i övrig samhällsdebatt kallas "invandrare" som inte anses leva upp till de förväntningar eller krav som partiet menar kan ställas på svenska samhällsmedborgare. Visserligen noterades det i programmet att "olikheterna mellan individerna i den grupp som går under samlingsnamnet invandrare är enorma" (FP 2002b: 7), men programmakarna använde ändå genomgående kategorierna "invandrare" och "svenskar" som om de vore ömsesidigt uteslutande och naturgivna. "Svenskar" polariseras mot de Andra, "invandrarna". Det är underförstått den givna normaliteten Vi som ställer krav på Dem.

Huruvida det var slumpen eller en medveten prioritering som gjorde att partiet kom att fokusera just språkfrågan kan förstås diskuteras. Det som kan fastslås är

---

3 Rojas har framfört tankar som liknar programmets, dels som forskare (Rojas 1996), dels i egenskap av vice vd för Timbro (Rojas 1999a), dels som moderaternas socialpolitiska ideolog (Rojas 1999b; Moderata samlingspartiet 2001).

4 Förslaget presenterades först som punkt nio i programmet, efter bland annat förslag om "Arbete istället för bidrag", "Socialbidragsregler som uppmuntrar till arbete" och "Tydlighet om toleransens gränser" (FP 2002b: 1), och omnämndes inte ens i de nio punkter som sammanfattade programmet (s. 4f).

emellertid att FP:s kravtema kom att slå an tonen i valdebatten och att partiet i sin integrationspolitik sedan dess konsekvent drivit kravlinjen. Det är dock inte osannolikt att det legat vissa taktiska överväganden bakom det sätt på vilket programmet presenterades. Henrik Brors, chef för *Dagens Nyheters* politiska redaktion, uppger att ”spindoctorn” (för att använda Brors eget ordval) Johan Jakobsson inför Leijonborgs valtal ”ringde och tjtade och utlovade några häftiga utspel” (citerad i Nord & Strömbäck 2003:145). Eftersom Leijonborg nyligen hade medverkat i en särskild serie av partiledarartiklar så valde dock tidningen att bevaka ett annat sommartal. Utspellet fick ändå ett enormt medialt genomslag. Snart sagt över en natt förändrades den politiska dagordningen.<sup>5</sup> Från att ha befunnit sig i valdebattens utkanter var det nu övriga riksdagspartier som antingen tog efter eller var tvungna att förhålla sig till partiets problemlösning om ”skärpta krav”.

I takt med att partiet tog plats i mediedebattens mittfåra och där fick tillfälle att togföra sin tolkning av ”integrationsfrågan” tycktes väljarsympatierna successivt förändras till FP:s fördel. Två veckor efter Leijonborgs valtal presenterade *Dagens Nyheter* (15/9-02) under rubriken ”Majoritet stödjer språktest” en opinionsundersökning som Sifo gjort på uppdrag av FP. På frågan ”Är det rätt eller fel att kräva vissa kunskaper i det svenska språket för att bli medborgare i Sverige?”, svarade 71 procent rätt, 22 procent fel, medan 6 procent var tveksamma. Enligt undersökningen var stödet för förslaget brett bland samtliga riksdagspartiers väljare. Vi ser här ett exempel på hur FP medvetet försökt styra mediernas politiska rapportering genom att tillhandahålla information som kunde gagna partiet. En beställd opinionsundersökning kan i detta sammanhang vara en stor tillgång. Redan inom loppet av tre veckor hade partiet i Sifos opinionsundersökningar ökat från 4,9 till 7,1 procent (Strömbäck 2004). Samtidigt visar en jämförelse av hur Leijonborg porträtterades i media under 1998 respektive 2002 års valrörelse en dramatisk förändring: 1998 dominerade de entydigt negativa beskrivningarna. 2002 var beskrivningarna inte bara betydligt fler, utan även avsevärt mer positiva. Leijonborg gick i medierapporteringen från *förlorare* till *vinnare* (*ibid.*).

Vissa partier, främst socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet, kritiserade inledningsvis förslaget som cynisk, främlingsfientlig retorik, men hade i det rådande samtalsklimatet svårt att på allvar få gehör för en alternativ dagordning. En gradvis anpassning till FP:s dagordning kunde anas på såväl höger- som vänsterkanten på partiskalan. ”Jag är inte direkt för språktest, det är att börja i fel ände, men jag kan inte heller upparbeta så mycket ilska emot det”, var statsminister Göran Perssons reaktion på FP-förslaget, enligt en nyhetsartikel i *Dagens Nyheter* (15/9-02). Persson menade, enligt journalisten, att ”svenska, det lär man sig ju på jobbet, och det viktiga är att invandrarna kommer i arbete”. ”Men vill man sedan nödvändigtvis ha ett språktest har jag inte så mycket emot det...” Moderaterna, å andra sidan, svarade med att hastigt arbeta fram en serie förslag som ytterligare skärpte FP:s kravprofil. ”Kun-

---

5 För en kvantitativ analys av mediernas fokusering på ”integrationsfrågan” under 2002 års valrörelse, se Asp (2003).



skapen i svenska språket ska vara ett normalt krav för erhållande av medborgarskap”, markerade dåvarande moderatledaren Bo Lundgren (2002) i en debattartikel på *Dagens Nyheters* debattsida. ”Språkkunskaperna bör”, lade han dessutom till, ”kompletteras med grundläggande kunskaper också om det svenska samhället”, ett förslag som till exempel Kjaersgaards Dansk folkeparti tidigare drivit i Danmark.

Hur kom det sig att ”integrationsfrågan” blev så tongivande i valrörelsen? En viktig förklaring är att utspelet hade stort nyhetsvärde. Det var, för det *första*, ett oväntat krav från ett parti som dels under våren gått till offensivt angrepp på de bägge främlingsfientliga partierna Dansk folkeparti och Sverigedemokraterna, dels tidigare sagt sig värna en generös flyktingpolitik. Det var, för det *andra*, inte helt väntat att Leijonborg, som tidigare under året genomlevt svåra interna stridigheter i partiet, vågade resa ett krav som riskerade att möta skarp intern kritik. Det var, för det *tredje*, oväntat med ett utspel som inte rörde vård, skola och omsorg, som valdebatten dittills kretsat kring. Dessutom var förslaget i sig kontroversiellt och mötte snart kritik, främst från de ickeborgliga partierna. Utspelet levde därmed på samtliga punkter upp till medielogikens berättardrag. Förslaget var konkret; det förenklade en komplex samhällsfråga; det skapade konflikter och polariserade samt intensifierade därigenom den politiska debatten; det erbjöd en rad tillspetsningar som medierna kunde anamma; det gick att knyta till en enskild person, Leijonborg, vilket kom att innebära en viss personifiering av den sakpolitiska frågan (se Strömbäck 2004: 241).

Enligt statsvetaren och debattören Stig-Björn Ljunggren (2003:5) kan den allmänna fokuseringen på ”integrationsfrågan” under 2002 års valrörelse förstås utifrån att ”det som rör invandringen och det mångkulturella samhället rent objektivt [är] en av de frågor som medborgarna artikulerar”. Han menar att ”många politiker” upplever det ”som en fråga som förs på tal i de mer informella sammanhang när väljarna möter sina folkvalda”. En närmare jämförelse mellan väljarnas och journalisternas prioritering av skilda sakfrågor under valet 2002 pekar snarare på att det i första hand var medierna, inte väljarna, som drev fram ”integrationsfrågan”. Bland väljarna hamnade den långt ner på den politiska dagordningen (Asp 2002). Däremot fick FP tillträde till debatten delvis genom att *göra anspråk på* att ge röst åt en sådan, påstått förtigen, folkopinion och distansera sig från de ”politiskt korrekta” dogmer som påstås omge svensk integrationsdebatt (jfr Hertzberg 2002; Carson 2007). Sättet att utmejsla en egen ståndpunkt i opposition till en påstådd ”politisk korrekthet”, PK, har sedermera blivit något av ett centralt retoriskt grepp i FP:s integrationspolitiska repertoar.

FP preciserade sitt språkförslag i en rapport först i februari 2003 (FP 2003), i samband med att socialförsäkringsutskottet skulle behandla partiets motionsyrkande om språkrav för medborgarskap. ”Medborgarskapet ska ge fördelar, till exempel rösträtt i riksdagsval och en ovillkorlig rätt att stanna i Sverige, som inte kan uppnås på annat sätt. Men medborgarskapet ska också vara förenat med vissa tydliga krav”, poängterades det i rapporten. Det var, återigen, först och främst medborgares deltagande i samhällslivet som lyftes fram. Delaktighet kräver vissa grundläggande språkkunskaper. ”Ingen ska bli utestängd från sina medborgerliga rättigheter på grund av bristande språkkunskaper”. Rapporten pekade på att språkrav inte bara kommer att rikta sig



till ”invandrare”. ”Även på den som föds in i det svenska medborgarskapet ställs det ju krav, nämligen på att gå i skolan i minst nio år” (s. 7).

FP:s sätt att äntra debatten påminner om debattens spekulativa dynamik i det tidiga nittioalets Sverige, med Ny demokratis inträde på den rikspolitiska scenen 1991 som belysande exempel. Liksom FP anspelade nydemokraterna konsekvent på polariseringen mellan Folk och Etablissemang och lyckades därmed skapa en politisk nisch som stärkte partiets opinionssiffror och massmediala genomslagskraft. Själva ansåg de sig tillhörande Folket, i kamp mot det förljugna Etablissemang (se Rydgren & Widfeldt 2005). Med en liknande argumentation har FP kunnat legitimera sin dagordning och avfärda eventuell kritik om rasism, främlingsfientlighet eller cyniskt röstfiske som ännu ett uttryck för en ”politiskt korrekt” strävan efter att tysta ner obekväma ståndpunkter. Härvidlag kunde partiet även hänvisa till att man tidigare debatterat mot främlingsfientliga krafter just för att inte lägga locket på den offentliga debatten (Leijonborg m.fl. 2002). Enligt en sådan argumentation är FP, till skillnad från de ”riktiga rasisterna” inte främlingsfientligt, utan beredda att ta folks rädslor på allvar och diskutera dem öppet. Annars riskerar förtigna folkopinioner förr eller senare att blossa upp och fångas upp av mer eller mindre opportunistiska politiska krafter.

### År 2004: ”utanförskapsområden” och ghettorankning

En fråga som i förbigående berördes i 2002 års integrationspolitiska program, men som partiet senare har återkommit till i den politiska debatt är den allt mer alarmrande situationen i ”förortens Sverige”. Partiets ställningstaganden i frågan har emellertid formulerats tidigare och har alltsedan mitten av nittioalet ingått som ett viktigt led i partiets allmänna integrationspolitiska strävanden (Mot. 1998/99: S634; Mot. 1997/98: A64). Efter 2002 års framgångsval deklarerade Leijonborg tillsammans med den nyligen invalde riksdagsledamoten Rojas och en före detta socialdemokrat, Abdi Hanad (2002), att partiet inlett ”slaget om förorterna”. Ett första led i detta ”slag” var inrättandet av en särskild Arbetsgrupp mot utanförskap.

I december 2004 presenterade Leijonborg tillsammans med Rojas på debattsidan i *Dagens Nyheter* en ny rapport, *Utanförskapets karta* (FP 2004), som partiet tagit fram. Rapporten kartlade ”utanförskapets utveckling” och tecknade en tämligen dystert bild av förortslivet. ”Ett nytt socialt landskap har vuxit fram i Sverige”, inledde Leijonborg och Rojas (2004) artikeln, ”ett landskap präglad av utestängning från arbetsmarknaden, bostadssegregation, bidragsberoende, maktlöshet och sårbarhet. Det handlar om tiotusentals människor för vilka den vitala sociala rörligheten har upphört att fungera och om bostadsområden vars liv nästan helt präglas av socioekonomiska villkor som på ett markant sätt skiljer sig från samhället i övrigt”.

I rapporten markerades att ”öar av djupt utanförskap” idag återfinns ”i nästan alla stora och medelstora svenska städer” (FP 2004: 8). Sverige sades befinna sig ”farligt nära den punkt då de etniska och sociala konflikterna kan urarta i öppna kravaller och andra ytterst tragiska händelser” (s. 6), ett budskap som partiet senare, i bland annat pressmeddelanden, debattartiklar och uttalanden i massmedia, har lyft fram i sam-

band med enskilda incidenter, som de våldsamheter som ägde rum i Södertäljeförorten Ronna och i franska förorter under 2005.<sup>6</sup> I den problembeskrivning som genomgår inte bara rapporten utan även andra uttalanden och dokument där partiet fokuserar "förortsproblemet", ges de boendes mentalitet en framskjuten roll (t.ex. Mot. 2004/05: Sf288; Mot. 2005/06: Sf383). Ett särskilt allvarligt problem är de "kulturella referensramar" som sägs utvecklas i "utanförskapsområden", som en följd dels av invandring och "betydande kulturskillnader" mellan "invandrare" och "infödda grupper", dels av de boendes tillvaro i skuggan av eller vid sidan av centrala samhällsarenor (FP 2004: 8).

Även om rapporten underströk att det grundläggande problemet i mångt och mycket är de socioekonomiska omständigheter som råder i "utanförskapsområden" så poängterade den att den specifika livsstil eller mentalitet som dessa omständigheter genererar har en självständig dynamik. "När livet för en majoritet av de som bor i ett område helt och hållet präglas av socioekonomiska villkor och kulturella referensramar som på ett radikalt sätt skiljer sig från samhället i övrigt omvandlas den individuella utsattheten till kollektiva processer med en egen dynamik". Det man benämner "utanförskapets kultur" frikopplas i denna beskrivning från omgivande materiella och sociala sammanhang. I rapporten skisserades en neråtgående spiral "där utanförskapet genererar mer utanförskap och där utanförskapets kultur går i arv till nya generationer" och där "det som från början var verkan – utanförskapet – omvandlas till orsak" (s. 9).

Ett annat centralt argument i partiets resonemang om situationen i landets "utanförskapsområden" är att "utanförskapets kultur" direkt har understötts av en långtgående statlig "förmyndar- och omhändertagandepolitik". En sådan politik har under hela efterkrigstiden i praktiken berövat människor sin kreativitet och initiativförmåga till förmån för lösningar formulerade uppifrån (se FP 2002b). Bidragssystemet skapar, enligt partiet, i sig ett "beroende" som det är mycket svårt att ta sig ur. "Det finns en snabb tillväjningseffekt", poängterade partiet senare under året i en riksdagsmotion. "Den som blir van vid att bli försörjd av andra kommer efter en tid att se detta som ett naturligt förhållande" (Mot 2004/05: Sf288, s. 33). I enlighet med en sådan tankegång menade Leijonborg och Rojas (2004) i sin presentation av rapporten *Utanförskapets karta* att det är hög tid för ett "perspektivbyte som öppnar vägen för en inkluderande utvecklingspolitik baserad på egenmakt i stället för omhändertagande, på arbete i stället för bidrag". Leijonborg och Rojas knöt här an till 2002 års valparoll *Att ställa krav är att bry sig*. "Det behövs en ny förmåga att våga ställa krav på att alla människor ska göra så mycket de förmår – att ställa krav är att bry sig. För utanförskapet kan inte brytas utifrån. Det är bara inifrån, när de berörda själva tar saken i egna händer, som något positivt kan hända". Nyheten om partiets färiska förortsrapport fick omedelbart stort genomslag i tv, riks- och lokalpress. "Här är Sveriges värsta

---

<sup>6</sup> Incidenten i Ronna tjänade som utgångspunkt för en särskild rapport om "utanförskapets verklighet och kampen för ett integrerat Sverige" som presenterades i oktober 2005 (FP 2005b).

ghetton” löd till exempel rubriken på en nyhetsartikel i *Aftonbladet* (04.12.05), som listade landets femtio största ”problemområden”. Hetsidan pryddes av bilder från de tre förorter som toppade ”ghettolistan”, Rosengård, Bergsjön och Fittja.

Partiets argumentation har flera uppenbara paralleller till tanken om *the moral underclass* som präglat den politiska debatten i till exempel Storbritannien och USA (Levitas 1998; Cruikshank 1999). Eftersom resonemanget baseras på ett normativt antagande om det ideala oberoendet iscensätts en rad ”aktiverande” åtgärder, där *workfare* (arbetsplikt eller skyldighet att ”göra rätt för sig”) förespråkas som alternativ till ”passiviserande” *welfare* (rätt till välfärd) (Schierup m.fl. 2006). Aktiveringstanken går som en röd tråd genom det artilleri av åtgärdsförslag som partiet presenterat för att åstadkomma förnyelse i ”utanförskapsområden”.

Aktiveringsstrategin förespråkas dock inte bara av FP, eller ens bara av partier och debattörer på den ideologiska högerkanten (Mattsson 2005). Under nittioalet betonades över lag bidragstagares skyldigheter allt mer samtidigt som deras behov och rättigheter ifrågasattes (se Hörnqvist 2007). Aktiveringsstrategin kom bland annat till uttryck i den aktiva arbetsmarknadspolitik som utvecklats på ett antal platser runtom i landet, inte minst i Malmö och Skärholmen (Neergaard 2004; Giertz 2004), som partiet också självt lyfter fram som goda arbetsmarknadspolitiska exempel i rapporten *Bryt utanförskapet, bekämpa bidragsberoendet!* (FP 2005a). Här ställs krav på aktivt arbetssökande – ersättning bör följas av motprestation för att arbetslösa inte ska vänja sig vid att ”leva på bidrag”, utan bli mer motiverade att, på egen hand, aktivt söka sig in på arbetsmarknaden.

I linje med denna tanke föreslog partiet till exempel införandet av en särskild ”jobb- och utvecklingsgaranti”, riktad mot ”alla som kan arbeta men som slagits ut ur arbetsmarknaden eller som riskerar att slås ut” (Mot 2004/05: Sf288, s. 32). Garantin är tänkt att förvaltas av aktörer som ”företag, frivilligorganisationer, personalkooperativ, de boende själva” och bestå av två delar, dels samhällsnyttigt arbete, dels utveckling, såsom språkinläring och yrkesorienterade kurser. I februari 2005 presenterade Leijonborg och Rojas (2005) ett sådant förslaget i en gemensam artikel på DN-debatt. Under rubriken ”Kräv samhällsnyttigt arbete av alla som får socialbidrag” återknöt de till krav- och plikttemat. ”Kommunerna måste bli skyldiga att kräva motprestation från alla fullt arbetsföra men arbetslösa personer som söker socialbidrag”, preciserade ingressen. Leijonborg och Rojas beskrev kravställandet i termer av en ”konsekvent arbetslinje” som ”inte bara [är] en ekonomiskt fråga utan också en djupt moralisk”.

## År 2005: kriminalisering och utvisningshot

”Invandrare” har i svensk offentlig debatt under lång tid varit mer eller mindre starkt förknippade med ”kriminalitet” och vice versa (Estrada 1999; Brune 2004; Camauër & Nohrstedt 2006). Kriminalitet är också ett återkommande tema – ”invandrare” som brottslingar och förorten som farlig plats – i FP:s integrationspolitiska dagordning (FP 2002b, 2005b/c). Under detta tema har det återkommande framförts starka krav på hårdare tag. Under 2005 lanserade partiet en serie mer eller mindre kontro-

versiella förslag som samtliga lyfte fram bekämpandet av kriminalitet som integrationspolitisk nyckelfråga.

Ett särskilt uppmärksammat förslag, som lanserades i början av mars, gick ut på att utländska medborgare som dömts till fängelse över två år bör utvisas ur landet. Detsamma bör, enligt förslaget, gälla för dem som dömts till fängelse vid tre tillfällen. Genom förslaget riktade FP uppmärksamhet mot det man kallar "missbruket av gästfriheten" (FP 2005b). "Vi vill att Sverige ska vara ett öppet land", noterade partiets integrationspolitiska programgrupp under ledning av Rojas. "Öppet för dem som söker skydd undan tortyr och förföljelse. Därför känner vi ett särskilt ansvar att ta tag i missbruk av öppenheten" (s. 51). Enligt programgruppen måste samhället "våga vara oerhört tydliga och säga att den person som inte är svensk medborgare och begår allvarliga brott har definitivt förbrukat sin rätt att stanna i Sverige" (s. 51f). På den presskonferens där förslaget presenteras närvarade, förutom Rojas, resten av programgruppen, samtliga med utländsk bakgrund. En av de närvarande var Nyamko Sabuni, som efter 2006 års val tillträdde som integrationsminister. Ett av de argument som framfördes var att förslaget inte har för avsikt att återigen peka ut "invandrare" i allmänhet, utan snarare motverka fortsatt utpekande. Det ligger, enligt argumentet, i "invandrades" eget intresse att ett fåtal "kriminella invandrare" inte ska få ge samtliga "invandrare" skamfilat rykte: "det är viktigt att skydda de invandrare som lever i Sverige och gör rätt för sig", poängterade Rojas (2005a) i en debattartikel, "från att svärtas ned och drabbas av den minoritet som begår brott". Att debattören själv har utländsk bakgrund gör det lättare att bemöta kritik om främlingsfientlighet. Ett annat av de argument för "hårdare tag" mot "kriminella invandrare" som Rojas anförde var att en "liberal flykting- och invandringspolitik är helt beroende av en fungerande integrationspolitik". Just av den anledningen har, menade han, förespråkare av en sådan politik "ett särskilt stort ansvar för att inte blunda för det som underminerar öppenhetens förutsättningar".

Utspelet var – liksom 2002 års framgångsrika språkrav – tillspetsat och hade stort nyhetsvärde. Andra FP-förslag hamnade återigen i skymundan, däribland en rad förslag om intensifierat arbete mot diskriminering som presenterats på *Dagens Nyheter*s debattsida veckan innan (Rojas m.fl. 2005). Flera riksdagspartier gick till hårt angrepp mot kravet på "hårdare tag" och utspelet gav inte partiet samma strategiska fördelar som 2002 års språkrav.<sup>7</sup> Förslaget mötte inte minst internt motstånd. Erik Ullenhag, då partiets socialpolitiska talesman, var en av kritikerna. "Det blir fel signaler om frågan om utvisning lyfts upp för mycket", markerade han i en intervju. "Då missar man att de flesta invandrare inte begår brott..." (*Dagens Nyheter* 14/4-05). Riksdagskvinnan Birgitta Ohlsson (2005) tog direkt avstånd från förslaget. "Invandring bör för liberaler sammankopplas med möjligheter och inte som i dag bara med problem".

7 Samtidigt mötte snart förslaget starkt positiva reaktioner av mindre partier längre ut på den ideologiska högerkanten. Såväl Bert Karlsson, tidigare partiledare för Ny demokrati, som företrädare för Sverigedemokraterna och Nationaldemokraterna uttryckte sitt stöd för den rättframma FP-linjen (se Dahlstedt m.fl. 2005).

I september tog Rojas (2005b) återigen, bladet från munnen på temat "invandrare och kriminalitet" på *Dagens Nyheter*'s debattsida. Rojas väckte den här gången frågan med anledning av de våldsamma sammandrabbningar mellan ungdomar och polis som då nyligen ägt rum i Södertäljeförorten Ronna. Sammandrabbningarna eskalerade sedermera till skottlossning mot polishuset och föranledde en omfattande mediedebatt. "Invandrarnas tystnad om brott ett svek mot demokratin", förkunnade rubriken. Ingressen inleddes av följande budskap: "De som avlossade skotten i Södertälje skulle inte vara fria i dag om invandrarna slutade blunda för kriminaliteten..." Rojas' maning till självkritik fick särskild tyngd genom att han uttalade sig inte bara i egenkap i riksdagsledamot och integrationspolitisk talesman, utan även som "invandrare". "Nu är det vi", betonade han, "som måste sluta med detta självdestruktiva blundande och denna solidaritet med dem som bryter mot lagen och missbrukar Sveriges vilja till öppenhet och bejakandet av mångfalden".

En månad senare presenterade partiet en ny integrationsrapport, med utgångspunkt just i sommarens "upplopp" i Ronna (FP 2005c). I *Aftonbladet* lade Leijonborg och Rojas tillsammans med Mats Siljebrand, folktopartist från Södertälje, fram sju punkter i kampen mot det tilltagande utanförskapet i Södertälje och förortens Sverige i allmänhet (Leijonborg m.fl. 2005). De tre folktopartisterna poängterade, än en gång med hjälp av PK som retorisk figur, att "vi måste se sanningen i vitögat: med dagens integrationspolitik kommer majoriteten av dessa människor att slussas rakt in i den utanförskapskris Sverige lever med idag". Partiets strävan efter att på så sätt artikulera obekväma, förtigna sanningar kom senare under året till uttryck inför det stundande offentliggörandet av en rapport på temat "invandrare" och kriminalitet från Brottsförbyggande rådet (BRÅ 2005). I en artikel i *Dagens Nyheter* förde Rojas (2005c) fram "invandras sociokulturella arv" som en avgörande förklaringsgrund till "invandras" överrepresentation i brottsstatistiken, något som han påstod "hittills varit mer eller mindre tabubelagt" i den politiska debatten.

I november presenterade Leijonborg (2005), återigen på DN-debatt, en färsk undersökning som partiet gjort, om brottslighet och polisarbete i "utanförskapets områden". "Det är ett faktum att de segregerade bostadsområdena står för en oproportionerligt stor andel brottsförövare och brottsoffer", konstaterade Leijonborg i artikeln. "Brottsligheten drabbar mest och hårdast människor som redan är socialt utsatta". Mot bakgrund av senare års negativa utveckling i de mest "utsatta områdena" behöver, enligt Leijonborg, åtminstone mellan trehundra och femhundra poliser nyanställas i de områden som partiet undersökt. Förslaget lanserades samtidigt som nyhetsrapporteringen kraftigt dominerades av "kravallerna i franska förorter". Nyheten erbjöds Sveriges Televisions flaggskepp Rapport, som inledde sin kvällssändning med ett längre reportage om partiets nya krav. "Jag tror att fler poliser ökar tryggheten och förebygger sådana här oroligheter som vi ser i Frankrike, men som vi också sett tendenser till i Sverige", poängterade Leijonborg för *Svenska Dagbladet* (9/11-02). "Då menar jag till exempel skotten mot polisstationen i Ronna i Södertälje och händelser i Rosengård i Malmö".

Samtidigt behöver, underströk Leijonborg (2005) i DN-artikeln om ökade resur-

ser till polisen, lokalsamhället på ett tydligare sätt involveras i brottsbekämpningen. ”Otryggheten i utanförskapet Sverige kan minskas ytterligare om de berörda själva, i nära samarbete med polisen, tar sig an uppgiften att återskapa en trygg miljö”. Utifrån en sådan tanke föreslogs inrättandet av särskilda ”trygghetsråd”, just ”i syfte att mobilisera det civila samhällets krafter i kampen mot otryggheten”. Här lutade han sig dels mot partiets allmänna aktiveringsideologi, dels mot en grundtanke som framförts med allt större emfas i senare års kriminalpolitiska debatt – en tanke som bland annat betonar värdet av grannsamverkan, situationellt brottsförebyggande arbete och ökat risk- och krismedvetande (Sahlin 2000; Hörnqvist 2007).

## Kravmärkningens politik

Jag har i det föregående fokuserat på hur ”integrationsfrågan” för FP har varit ett viktigt inslag i bygget av ett politiskt varumärke. Partiet har bedrivit ett både strategiskt och framgångsrikt pr-arbete, där man lyckats nå fram med en rad ståndpunkter som fått stort genomslag i mediebruset. En viktig sak för partiets varumärke har varit just komplext invandrare/förort/integration/anpassning, där en rad dagspolitiska frågor har kodats med specifikt etnokulturella innebörder.

FP har i dessa integrationspolitiska utspel bidragit till den politiska debattens rasifiering. Partiet har med hjälp av en utspelsbaserad mediestrategi tagit plats i mediedebattens mittfåra, även om det stundtals riktats skarp kritik mot både partiledningens sätt att bedriva politik och politikens konkreta innehåll.<sup>8</sup> Oavsett den kritik som utspelen mött, så har partiet vid upprepade tillfällen lyckats ta kommandot i kampen om dagordningen och slå an tonen i den politiska debatten.

Frågan om ”krav”, ”kravlöshet” och ”skärpta krav” löper som en röd tråd genom de tre fall som här har stått i förgrunden. Kravprofilen bygger, till att börja med, på en markant förenkling av en komplex vardag, där världen polariseras, delas i åtskilda läger – gott och ont, vi och de, svensk och invandrare, närande och tärande, aktiv och passiv, inne och ute. Relationen mellan lägren är hierarkisk, där det ena idealiseras, det andra stigmatiseras och skuldbeläggs. Utifrån dessa premisser föreskrivs en anpassning till ”våra”, föregivet tagna ”svenska”, normer och värderingar. Kravprofilen presenteras, slutligen, genomgående i linje med en ”vilja till sanning” (Foucault 1980), en strävan efter att artikulera något som partiet lyfter fram som en förtigen folkopinion.

Gemensamt för samtliga fall är att de erbjuder synnerligen enkla lösningar på i realiteten högst komplexa politiska frågor. Samtidigt som partiet varit mån om att i ett

---

<sup>8</sup> Kritik har kommit inte bara utifrån, utan även inifrån partiet. En del av dessa kritiker är samlade kring Socialliberalt nätverk (<http://www.socialliberal.nu>). Kritiken kom bland annat till uttryck i att Liberala ungdomsförbundet (2006) krävde Rojas avgång som integrationspolitisk talesman (se även Johansson Metso 2006 och Zarrasvand 2006). Kort därefter avgick han också som talesman, men fortsatte som riksdagsman.



stort antal rapporter underbygga problembeskrivningar och åtgärdsförslag så appellerar de lösningar som lyfts fram till vardagligt "sunt förnuft". Dessa lösningar framstår vid en första anblick som helt okontroversiella. Gemensamt för dem är dock – det framgår mellan raderna – att det är de Andra som är Problemet. Det är "de" som behöver förändras, bli "mer som vi". Lösningen på "förortsproblemet" består därmed i att de "främmande" (förortsbefolkningen) omvandlar sin påstått misstroende, beroende och passiva mentalitet och lyfter sig till de "normalas" (det omgivande svenska samhällets) standard när det gäller engagemang, tillit och initiativförmåga (Dahlstedt 2006).

Den omvandling som föreskrivs, från problem till resurs, tärande till närande och passiv till aktiv, bygger – om än oftast implicit – på assimilationistiska grunder, där vissa grupper, enligt devisen *Att ställa krav är att bry sig*, automatiskt åläggs olika krav på assimilation i förhållande till det tänkta idealtillståndet. För att inkluderas i det svenska samhället tvingas "invandrare" på olika sätt bevisa att de lärt sig "de rätta koderna", att de behärskar spelreglerna och det svenska språket ordentligt, att de delar de bärande principerna – demokrati, laglydighet, jämställdhet – som gemenskapen anses vara baserad på (Dahlstedt & Hertzberg 2005; Azar 2006; Jonsson 2009). Även den välvilliga strävan efter "egenmakt" som genomsyrar stora delar av FP:s politiska dagordning är således i sig en form av maktutövning (Cruikshank 1999), som normaliserar bestämda subjekt, dygder och beteendemönster – och definierar andra som genuint problematiska och i behov av disciplinering (Balibar 2002). De till synes motstridiga budskapen om aktivering/egenmakt och krav/disciplinering framstår därmed mer som två sidor av samma mynt än som absoluta motsatser (jfr Wetherell & Potter 1992).

### Mot strömmen? PK-retorik och "olyfta lock"

En retorisk manöver som används allt oftare i samtidens politiska klimat, i syfte att vinna trovärdighet och acceptans för skarpt formulerade förslag och samtidigt få tillträde till den offentliga debattens mittfåra, är att lansera dem som "politiskt inkorrekta". Vi har sett hur FP i början av 2000-talet kunde få tillträde till den politiska debatten delvis genom att göra anspråk på att ge röst åt en påstått förtigen folkopinion om invandring, integration och mångkultur. Partiets tillspetsade utspel om diverse skärpta "krav på invandrare" har mött stundtals skarp kritik från politiska motståndare. Genom att i skilda fall också bemöta den kritik som framförs som uttryck för PK, politisk korrekthet, har partiet nämligen kunnat tala ur en politiskt gynnsam mot-Etablissemangen-position. "Att bli kallad rasist och främlingsfientlig är ett vapen för att tysta ner en besvärlig debatt", poängterar exempelvis Rojas i en tidningsintervju. "Men om man döljer problemen underblåser man främlingsfientlighet" (*Dagens Nyheter* 18/12-05). Motsvarande retoriska (an)grepp kan iakttas i många olika sammanhang, men det har i synnerhet visat sig vanligt förekommande bland skilda populistiska rörelser (Dahlstedt 2002; Rydgren & Widfeldt 2005; Kamali 2009; Hellström 2010).



En tänkvärd jämförelsepunkt i sammanhanget är Margaret Thatcher och hennes konservativa parti, som under sjuttio- och åttiotalen lämnade djupa avtryck i brittisk politik. Stuart Hall (1988), som närmare analyserat Thatcherismen som hegemoniskt projekt, har pekat på tre faktorer som särskilt avgörande när det gäller att förstå dess långtgående omvälvningar av brittisk kultur och politik. Thatcherregimen utgav sig, för det *första*, för att bilda den främre linjen i en folkfront mot det politiska Etablissemanget. Regimen lyckades här framställa Labourpartiet som del av "maktblocket", och i relief mot detta block framstod Thatchers falang snarast som frihetens förkämpar, på Folkets sida mot Makten. I någon mening var "Thatcher samtidigt 'där uppe' (i staten) och 'där nere' (tillsammans med folket)" (Hall 1990: 66). Regimen lyckades, för det *andra*, på ett framgångsrikt sätt *foga samman* marknadsliberala doktriner (med den fria, nyttomaximerande individen i fokus) med traditionellt konservativa värden (med tradition, anständighet, familj och nation i fokus), på ett sätt som gjorde det möjligt att "artikulera skilda sociala och ekonomiska intressen inom ett och samma projekt" (Hall 1988: 4f). En förutsättning för att lyckas med detta var emellertid, för det *tredje*, att regimen sökte knyta an till folkligt "sunt förnuft", så att människor kunde känna igen sig i Thatchers politiska dagordning. Sammantaget, menar Hall, utgjorde Thatcherismen ett "auktoritärt populistiskt" projekt, sammansatt av *auktoritära* budskap (antifackliga kampanjer och värnandet av en stark, centraliserad statsmakt som förmår garantera "lag och ordning") och en bred uppsättning *populistiska* strategier.<sup>9</sup>

Nu har FP inte till närmelsevis nått samma framgångar som Thatcherregimen gjorde. Trots det har partierna en rad likheter. Två beröringspunkter som jag redan har berört är att FP, i likhet med Thatchers konservativa parti, dels appellerat till ett "folkligt förnuft", dels bedrivit en kamp mot Etablissemanget. Liksom Thatchers politiska program är FP:s integrationspolitiska linje sammansatt av en uppsjö delvis motstridiga budskap, som spänner från en neoliberal argumentation om "bidragsstaten", "entreprenörskap" och "egenmakt" till mer konservativa tongångar med betoning av "svenskhet", "ansvarstagande" och "moral". Dessutom har partiet under senare år, i takt med allt mer explicita krav på anpassning riktade mot "invandrare", rört sig i en auktoritär riktning. En sådan dagordning känns på flera punkter igen inte bara från Thatcherregimens auktoritära dagordning, utan även från populistiska rörelser runtom i det samtida Europa (Žižek 2001; Neocleous & Startin 2003; Kamali 2009).

Ett centralt inslag i denna dagordning är en form av "rasism utan ras" (Balibar 2002), som på senare år överhuvudtaget tycks ha blivit allt mer rumsren i europeisk politik. Det är en rasism med ett välvilligt, inte sällan explicit antirasistiskt, ansikte, som utger sig för att värna universella värden som mänskliga rättigheter och individens frihet (jfr Wetherell & Potter 1992; Jonsson 2009). Vid närmare anblick fram-

---

<sup>9</sup> Motsvarande process har även identifierats i andra länder, inte minst i USA (se t.ex. Frank 2001).

går emellertid att dessa allmängiltiga värden, även i de fall då etnicitet inte explicit markeras, i många fall är etniskt färgade, snarare än färgblinda. Även de till synes icke-etniskt bundna ”språk”, ”laglydighet”, ”jämsstäldhet” och ”moral”, som bland annat FP tar fasta på i sina integrationsprogram, kan i vissa sammanhang fungera som utestängande gränsmarkörer.

Till skillnad från Thatcherregimen har dock FP inte varit entydigt restriktivt i sina invandringspolitiska ställningstaganden. FP har tvärtom varit ett av de partier som under flera år kritiserat den socialdemokratiska regeringens invandringspolitik, framför allt när det gäller synen på arbetskraftsinvandring, för att vara allt för protektionistisk (t.ex. FP 2001, 2002b; Rojas & Wager 2002), detta som ett led i en marknadsliberal strävan att överhuvudtaget begränsa statsmaktens och välfärdssystemens interventioner. Partiets motstridiga invandrings- och integrationspolitiska hållning kan därmed snarast ses som del av en *rasifierad, neoliberal* styrning, som i en mening *luckrar upp* gränser – som omger nationalstaten och ger statsmakten en omfattande handlingsradie – men i en annan mening *markerar* gränser – för vad som är (o)lämpligt eller (o)möjligt att göra som medborgare, för vilka krav som bör ställas för inkludering i ”vår gemenskap”, för vilka som ställer krav och vilka som förväntas lyda, för ”politikens” domäner (Hindess 2005; Mattsson 2005).

I och med att partiet i en strävan att artikulera en förtigen folkopinion har framfört olika rasifierade budskap, så har rasifiering fått ett skimmer av politiskt ”sunt förnuft”. Då partiet beskyller sina meningsfränder för att vara PK, politiskt korrekta, försvåras förutsättningarna för saklig politisk debatt. PK-resonemanget bidrar därmed till att successivt skärpa tonen i den politiska debatten (Dahlstedt 2002). Jag menar att frasen ”Vi måste få prata om” har samma slags förlösande effekt som frasen ”Jag är inte rasist, men” (van Dijk 1993). När den yttrats har en enskild debattör skapat sig en trovärdig position utifrån vilken han eller hon förhållandevis ohotat kan göra anspråk på att uttolka ”sanningen” om hur etniska relationer *verkligen* fungerar och vilka integrationsproblem som *egentligen* existerar (Hall 1994). Utifrån denna position kan debattören presentera drastiska förslag och konventionella stereotypier om till exempel ”svenskar” och ”invandrare” som vore de odiskutabla.

## Avlutande kommentarer

Frihet och herravälde är i det liberala tänkandet förenade som två sidor av samma mynt... Barry Hindess (2000: 94)

FP:s allt mer auktoritära linje i integrationsfrågan utgör inget avsteg från en liberal idétradition. Den mix av neoliberala (riktade mot ”bidragsstaten”) och rasifierade element (riktade mot ”invandrare”) som kommit att karakterisera partiets integrationspolitiska hållning, återspeglar snarare en allmän politiskfilosofisk paradox, nämligen den motsägelsefulla relation mellan å ena sidan frihet och autonomi och å andra sidan paternalism och auktoritär styrning som har långa anor inom den liberala idétradi-

tionen (Rose 1999; Hindess 2000). Motsvarande pendelrörelse mellan frihetlig och auktoritär styrning fanns redan hos liberalismens pionjärer. Den ena sidan förutsatte, och förutsätter än idag, den andra. Det var hos liberalismens pionjärer självklart att för *alla* gällde inte liberalismens "universellt" mänskliga fri- och rättigheter. Det var den vita elitens män som utgjorde själva sinnebilden för *homo politicus*, gentemot vilken resten av mänskligheten mättes och (rang)ordnades (Singh 2005). Den liberala styrningens rationalitet är fortsatt färgad av detta idéhistoriska arv, men antar delvis nya skepnader i samtidens politiska klimat (Hindess 2005).

FP har i kampen om dagordningen konsekvent mejslat fram en rad förenklade och tillspetsade budskap. Här har man inte minst tillgripit en rad stereotypa bilder, vissa med förankring i en kolonial tankevärld, som om "invandrare" vore passiva, kulturellt avvikande och kriminella. Motståndares argument har överdrivits. Budskapen, som tydligt knyter an till "sunt förnuft", har torgförts genom ett dramatiserat berättande. FP:s integrationspolitiska profileringsarbete erbjuder därmed en rad konkreta exempel på dels hur samtida politik är formad av en massmedial logik, dels hur denna logik kan medföra en fördjupad rasifiering av samtalsklimatet. Partiets framgångsrika arbete har underlättats av ett medialiserat politiskt klimat, där högt uppskruvat tempo, dramaturgi, konflikt, yta och personifiering prioriteras framför långsamhet, saklighet och ideologiska skiljaktigheter. Världen polariseras i "vi mot alla andra", vilket gör att politiken intensifieras. Interventioner riktas inte mot rumsligt sett yttre fiender, utan mot inre fiender, kriminaliserade hot och mer eller mindre icke-integrerade delar av samhällskroppen (invandrare i utanförskap) (se Ericsson 2006). Tonen i den politiska debatten skärps. Samtidigt personifieras politiken, bland annat genom att somliga påstår sig vara nedtystade av motståndare som utmålas som representanter för en stigmatiserande "politisk korrekthet".

Samhällslivets medialisering gör att politiken successivt blir allt mer spekulativ (Teshfahoney & Dahlstedt 2008). Mediologiken ger goda förutsättningar för fler och allt mer spektakulära och auktoritära utspel som kan bryta igenom mediebruset och hävda sig i en situation där partierna allt mer "samlas mot mitten" av politikens spelplan. Politiken tenderar därmed att drivas av en nedåtgående spiral där skilda partier söker övertrumfa varandra när det gäller att formulera de skarpaste kraven, göra träffsäkra moraliska utfästelser och "sända tydligast signaler" till "invandrare". I detta sammanhang kan även mindre partier spela en avgörande roll i det politiska spelet om dagordningen. I en tid då politiska partier tycks sträva mer efter omedelbar synlighet och omedelbart högre opinionssiffror än att kämpa för att förmedla olika visioner och ideologier kan framgångsrika utspel från mindre partier få även mer etablerade partier att successivt anpassa sig till, anamma och rentav "ta över" delar av just de mindre partiernas dagordning, om det förefaller ge dem strategiska "konkurrensfördelar", med en allmän omsvängning av debattklimatet som följd.

## Litteratur

- Ahrne, G. & A. Papakostas (2003) "Behövs medlemmarna?", *Sociologisk Forskning* 39 (3):3–10.
- Asp, K. (2002) "Väljarna ratar mediernas favoritfråga", *Dagens Nyheter* 15 september.
- Asp, K. (2003) *Medieval 2002*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Azar, M. (2006) *Den koloniala bumerangen*. Eslöv: Symposion.
- Balibar, É. (2002) "Finns det en 'nyrasism'?", i E. Balibar & I. Wallerstein, *Ras, nation, klass*. Göteborg: Daidalos.
- Boréus, K. (2006) *Diskrimineringsretorik*, SOU 2006: 52. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ (2005) *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Stockholm: BRÅ.
- Brune, Y. (2004) *Nyheter från gränsen*. Institutionen för Journalistik of Masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Camauër, L. & S. A. Nohrstedt (red.) (2006) *Mediernas vi och dom*. SOU 2006: 21, Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Carson, M. (2007) "Mainstreaming xenofobi?", i T. R. Burns m.fl. (red.) *Makt, kultur och kontroll över invandrares livsvillkor*. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Corner, J. & D. Pels (red.) (2003) *Media and the Restyling of Politics*. London: Sage.
- Cruikshank, B. (1999) *The Will to Empower*. Ithaca: Cornell University Press.
- Dahlstedt, M. (2002) "Den som sa't, den va't...", *Socialistisk Debatt* 36 (3/4):45–51.
- Dahlstedt, M. (2005) *Reserverad demokrati*. Umeå: Boréa.
- Dahlstedt, M. (2006) "Viljan att aktivera", *Utbildning & Demokrati* 15 (3):83–106.
- Dahlstedt, M. & F. Hertzberg (red.) (2005) *Demokrati på svenska?* SOU 2005: 112, Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Dahlstedt, M., F. Eriksson & M. Hultman (2005) "Det liberala samtycket och dess Fiender", i M. Dahlstedt & I. Lindberg (red.) *Bortom rasismer i Europa*. Stockholm: Agora.
- de los Reyes, P. & M. Kamali (red.) (2005) *Bortom vi och dom*. SOU 2005: 41, Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Ericsson, U. (2006) "Den belägrade Andra och undantagstillståndets förtryck", i P. de los Reyes (red.) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. SOU 2006: 37, Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Ericsson, U., I. Molina & P-M. Ristilampi (2002) *Miljonprogram och media*. Norrköping/Stockholm: Integrationsverket/Riksantikvarieämbetet.
- Estrada, F. (1999) *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Foucault, M. (1980) *Power/Knowledge*. New York: Pantheon.
- Frank, T. (2001) *One Market Under God*. London: Secker & Warburg.

- Giertz, A. (2004) *Making the Poor Work*. Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Hall, S. (1988) *The Hard Road to Renewal*. London: Verso.
- Hall, S. (1990) "Gramsci och vi", *Zenit* (109/110):61–69.
- Hall, S. (1994) "Some 'Politically Incorrect' Pathways through PC", i S. Dunant (red.) *The War of the Words*. London: Virago.
- Hall, S. (1997) "The Spectacle of 'the Other'", i Hall, S. (red.) *Representation*. Milton Keynes: Sage.
- Hellström, A. (2010) *Vi är de goda*. Stockholm: Tankekraft.
- Hertzberg, F. (2002) "Det olyfta lockets paradox", i P. de los Reyes, m.fl. (red.) *Maktens (o)lika förkländnader*. Stockholm: Atlas.
- Hindess, B. (2000) "The Liberal Government of Unfreedom", *Alternatives* (26):93–111.
- Hindess, B. (2005) "Citizenship and Empire", i T. Blom Hansen, & F. Stepputat (red.) *Sovereign Bodies*. Princeton: Princeton University Press.
- Hörnqvist, M. (2007) *The Organised Nature of Power*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Johansson Metso, F. (2006) "Avsätta Rojas en liberal samvetsfråga", *Göteborgs-Posten* 26 januari.
- Jonsson, S. (2009) *Rapport från sopornas planet*. Stockholm: Nordstedts.
- Kamali, M. (2009) *Racial Discrimination*. London: Routledge.
- Kamali, M. (red.) (2006) *Den segregrande integrationen*, SOU 2006: 73. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Koopmans, R. & J. Muis (2009) "The Rise of Right-Wing Populist Pim Fortuyn in the Netherlands", *European Journal of Political Research* (48):642–664.
- Leijonborg, L. (2005) "Färre poliser i sju av tio svenska problemområden", *Dagens Nyheter* 21 november.
- Leijonborg, L. & M. Rojas (2004) "Explosiv ökning av antalet utsatta bostadsområden", *Dagens Nyheter* 5 december.
- Leijonborg, L. & M. Rojas (2005) "Kräv samhällsnyttigt arbete av alla som får socialbidrag", *Dagens Nyheter* 9 februari.
- Leijonborg, L., M. Rojas & A. Hanad (2002) "Nu börjar slaget om förörterna", *Aftonbladet* 20 december.
- Leijonborg, L., M. Rojas, & M. Siljebrand (2005b) "Så räddar vi Ronna!", *Aftonbladet* 14 oktober.
- Levitas, R. (1998) *The Inclusive Society?* Basingstoke: Palgrave.
- Ljunggren, S-B. (2003) *I slutet av början*. Norrköping: Integrationsverket.
- Lundgren, B. (2002) "Låt socialbidraget vara ett lån", *Dagens Nyheter* 22 augusti.
- Mattsson, K. (2001) *(O)likhetens geografier*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Mattsson, K. (2005) "Den färgblinda marknaden' och välfärdens rasifiering", i Mattsson, K. & Lindberg, I. (red.) *Rasism i Europa*. Stockholm: Agora.
- Miles, R. (1990) "The Racialization of British Politics", *Political Studies* (38):277–285.

- Molina, I. (2005) "Rasifiering", i P. de los Reyes & M. Kamali (red.) *Bortom vi och dom*. SOU 2005: 41, Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering.
- Mouffe, C. (2000) *The Democratic Paradox*. London: Verso.
- Mulinari, D. & A. Neergaard (2004) *Den nya svenska arbetarklassen*. Umeå: Boréa.
- Neergaard, A. (2004) "Välfärd för vilka?", *Mana* (4):10–12.
- Neocleous, M. & N. Startin (2003) "'Protest' and Fail to Survive", *Politics* 23 (3):145–155.
- Nord, L. & J. Strömbäck (2003) *Valfeber och nyhetsfrossa*. Stockholm: Institutet för Mediestudier.
- Ohlsson, B. (2005) "En sorglig utveckling inom fp", *Aftonbladet* 6 mars.
- Petersson, O. & I. Carlberg (1990) *Makten över tanken*. Stockholm: Carlssons.
- Rojas, M. (1996) *Efter Folkhemmet*. Stockholm: Timbro.
- Rojas, M. (1999a) *Välfärd efter välfärdsstaten*. Stockholm: Timbro/Centrum för välfärd efter välfärdsstaten.
- Rojas, M. (1999b) "En ny socialpolitisk agenda för moderaterna", *Svenska Dagbladet* 3 september.
- Rojas, M. (2005a) "Förringa inte integrationsproblematiken", *Norrköpings Tidningar* 23 mars.
- Rojas, M. (2005b) "'Invandrarnas tystnad om brott ett svek mot demokratin'", *Dagens Nyheter* 19 september.
- Rojas, M. (2005c) "'Kulturarv ligger bakom invandrarnas brottslighet'", *Dagens Nyheter* 12 december.
- Rojas, M. & M. Wager (2002) "'S ett invandrarfientligt parti'", *Dagens Nyheter* 9 juli 2002.
- Rojas, M., N. Sabuni, G. Avci & A. Dervish (2005) "'Slopa turordningsregler när anställda sägs upp'", *Dagens Nyheter* 26 februari.
- Rose, N. (1999) *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roth, H-I. (2002) "Medborgarskap mer komplext än språktest", *Dagens Nyheter* 17 september.
- Rydgren, J. & A. Widfeldt (red.) (2005) *Från Le Pen till Pim Fortuyn*. Malmö: Liber.
- Sahlin, I. (2000) *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Lund: Arkiv.
- Schierup, C-U., P. Hansen & S. Castles (2006) *Migration, Citizenship and the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Singh, N. P. (2005) *Black is a Country*. Cambridge: Harvard University Press.
- Solomos, J. & L. Back (1995) *Race, Politics and Social Change*. London: Routledge.
- Street, J. (2001) *Mass Media, Politics and Democracy*. Basingstoke: Palgrave.
- Strömbäck, J. (2004) *Den medialiserade demokratin*. Stockholm: SNS.
- Tesfahuney, M. & M. Dahlstedt (red.) (2008) *Den bästa av världar?* Stockholm: Tankekraft.
- van Dijk, T. A. (1993) *Elite Discourse and Racism*. London: Sage.
- Wetherell, M. & J. Potter (1992) *Mapping the Language of Racism*. Hertfordshire: Harvester Wheathersheaf.

Zarrasvand, S. (2006) "Fegt av dig Leijonborg", *Aftonbladet* 27 januari.

Žižek, S. (2001) *Did Somebody Say Totalitarianism?* Verso: London.

## Pressmaterial

*Dagens Nyheter*, 2002: 15 augusti; 2005: 14 april, 17 augusti, 18 december.

*Svenska Dagbladet*, 9 november 2005.

## Partimaterial

Folkpartiet (2001) *Återupprätta flyktingpolitiken*. Stockholm.

Folkpartiet (2002a) *Att bemöta fördomar*. Stockholm.

Folkpartiet (2002b) *En ny integrationspolitik*. Stockholm.

Folkpartiet (2003) *Språkkravsreform brådskar – nya fakta och argument*. Stockholm.

Folkpartiet (2004) *Utanförskapets karta*. Stockholm.

Folkpartiet (2005a) *Bryt utanförskapet, bekämpa bidragsberoendet!* Stockholm.

Folkpartiet (2005b) *Bryt utanförskapet!* Stockholm.

Folkpartiet (2005c) *Från skotten i Södertälje till kampen mot utanförskapet*. Stockholm.

Liberala ungdomsförbundet (2006) "Rojas måste avgå!", <<http://www.luf.se>>.

Moderata samlingspartiet (2001) *Bryt utanförskapet!* Arbetsgruppen mot social segregation och utanförskap.

Mot. 1997/98: A64, "Med anledning av Prop. 1997/98:165 Utveckling och rättvisa" [FP].

Mot. 1998/99: Sf634, "En liberal integrationspolitik" [FP].

Mot. 2004/05: Sf288, "Egenmakt och arbete – den liberala vägen till integration" [FP].

Mot. 2005/06: Sf383, "Egenmakt, arbete och jämlikhet – liberal integrationspolitik" [FP].

## Hemsidor

<<http://www.folkpartiet.se>>

<<http://www.socialliberal.nu>>

## Författarpresentation

*Magnus Dahlstedt* är statsvetare, docent och universitetslektor vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet, Campus Norrköping. Hans främsta forskningsintressen rör makt och inflytande, inkludering och exkludering i den mångkulturella storstaden.